

BİREYLERİN MESLEKLERİNE GÖRE DİĞERKÂMLIK DÜZEYLERİ ¹**Arş. Gör. Nurdan DOĞRU ÇABUKER**

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

nurdan.cabuker@omu.edu.tr

ORCID: 0000-0001-7976-8829

Prof. Dr. Kurtman ERSANLI

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

ORCID: 0000-0003-0135-0566

Öz

Bireylerin bir arada yaşama zorunluluğunun beraberinde getirdiği bir takım sosyal kurallar bulunmaktadır. Hem hayatta kalabilmek hem de toplum olabilmek adına uyulan ve zamanla içselleştirilen bu kurallar bireylerin yaşamlarına yön vermeye başlamıştır. Bu kurallardan bir tanesi de diğerkâmlıktır. Bu araştırmada farklı meslek gruplarından bireylerin diğerkâmlık düzeyleri incelenmiştir. Bu amaçla 700 bireyden oluşan çalışma grubundan Diğerkâmlık ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılarak elde edilen veriler analiz edilerek, denenceler test edilmiştir. Bulgular, bireylerin meslek gruplarına göre diğerkâmlık düzeylerinin farklılık gösterdiğini göstermiştir. Diğer denencelere bakıldığında, bireylerin diğerkâmlık düzeylerinin cinsiyet ve çocuk sahibi olma durumuna göre anlamlı şekilde farklılık gösterdiği, kadınların ve çocuk sahibi olan bireylerin diğerkâmlık düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Bireylerin medeni durumlarına göre ise anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur. Araştırmanın bulgularına göre ilgili literatür incelenmiş ve yapılan araştırmalar ışığında tartışılarak, önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Diğerkâmlık, Prososyal davranış, Empati, Bencillik.

ALTRUISM LEVELS OF INDIVIDUALS BY PROFESSIONS**Abstract**

There are several social rules that arise from the compulsory of individuals to live together. These rules that are internalized -for both surviving and being a society- has been started to give directions to the lives of individuals. One of the rules is altruism. In this research, altruism levels of individuals those are members of different occupational groups has been investigated.

¹ Makale, ikinci yazarın danışmanlığında birinci yazarın yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

For this aim, the data gathered from the responses of the study group composed of 700 individuals to Altruism Scale and Personal Information Form has been analyzed and the hypothesis has been tested. The results indicated that altruism levels of individuals those are from varied occupational groups show difference. When the other hypotheses are considered, it has been seen that altruism levels of individuals significantly varies according to gender and the state of being possessed of a child; females and individuals possessed of a child have higher altruism levels. Additionally, according to the marital status, any difference could not found. The literature in respect of the findings of the present research has been investigated and discussed under the light of existing research, and suggestions were made.

Keywords: Altruism, Prosocial behavior, Empathy, Egoism.

GİRİŞ

İnsan doğası gereği başkalarının yardımına muhtaç olduğundan tek başına yaşayamaz. Toplum içinde yaşama zorunluluğu, bireyin sosyal bir varlık olmasını sağlar (Ersanlı, 2012). İnsanoğlu bir arada yaşamaya başladığından beri bir takım sosyal kurallar geliştirmişlerdir. Hem hayatta kalma güdüsü hem de toplum olabilmek adına bu kurallara bağlı yaşamışlardır. Bu kurallar zamanla içselleştirilerek, bireylerin yaşantılarına yön verir hale gelmiştir. Bireyin yaşamına yön veren olgulardan biri de diğerkâmlıktır. Kökeni insanlık tarihin derinliklerine dayanan diğerkâmlığın, bireylerin yaşamında oynadığı rolün fark edilmesi ve incelenmesi ise çok eski zamanlara dayanmaktadır. 1600-1700 Aralığında yaşayan ve sistemli felsefi fikirleriyle bilinen John Locke, ‘Eğitim Üzerine Düşünceler’ adlı çalışmasında erdemler eğitimi içinde diğerkâmlıktan söz etmektedir. (Locke, 2004). Diğerkâmlık ilk defa Auguste Comte (1875) tarafından ‘başkalarının yararına kendi çıkarlarından daha çok önem verme’ olarak tanımlanmıştır. Comte, insan doğasında bencillikle birlikte diğerkâmlığın da bulunduğunu söyler. O’na göre insanlığın ahlak ve kültür bakımından gelişmesinin koşulu diğerkâmlıktır (Kasapoğlu, 2004). Fakat diğerkâmlıkla ilgili araştırmalar ve çalışmalar, 1964 yılında Kitty Genovese’nin New York’ta sokak ortasında vahşice katledilmesinden sonra hız kazanmıştır. Kitty Genovese, gece yarısı evine dönerken bıçaklı bir saldırgan tarafından saldırıya uğramış ve saldırı 35 dakika sürmüştür. Olay araştırıldığında 38 komşusunun olaya tanıklık ettiği fakat hiçbirinin kurbanı yardım etmediği, hatta yardım etmek için bir girişimde de bulunmadığı ortaya çıkmıştır (Latane & Darley, 1968). Bu olaydan sonra araştırmacılar diğerkâmlık olgusu üzerine düşünmeye başlamıştır.

1.1. Diğerkâmlığın Tanımı

Psikologlar başkalarına yardım konusunda kişilerin nasıl davrandıklarını incelemeye başladıkları zaman tüm yardım davranışlarını kapsayan bir terim bulmakta güçlük çekmişler ve prososyal davranış sözcüğünü icat etmişlerdir. İşbirliği ve diğerkâmlık prososyal davranışın alt tipleridir. İşbirliği, ortak hedeflere ulaşmaya katkıda bulunan prososyal davranıştır. Diğerkâmlığın işbirliğinden farkı ise, davranışın kişisel kazanç beklentisi olmaksızın yapılmasıdır (Bilgin, 1988).

Yardım etme davranışının gelişimi ve oluşumu motiv kuvvetlerle yakından ilgilidir. (Bar-Tal, 1986). Bu süreç, üç temel motiv kuvvetten beslenmektedir. Birincisi, insanlar yardım etmelidir

çünkü sosyal kurallar bunun doğru bir şey olduğunu söyler. İkincisi, sıkıntıya düşmüş birini gördüklerinde insanların içinde merhamet gibi duygular uyanır. Üçüncüsü, insanlar ödül almak ya da bedel ödememek için yardım eder. Bireyi yardıma yöneltten bu kuvvetler birlikte olabileceği gibi sadece birinin etkisiyle de olabilir (Michener, DeLamater, & Schwartz, 1990). Ancak kuvvet sayısı arttıkça yardım davranışı da o ölçüde kuvvet kazanmaktadır.

Wispé (1972), diğerkâmlığı, bireyin, başkalarının çıkarları için kendi çıkarlarını göz ardı etmesi olarak tanımlar. Diğerkâmlık, karşılık beklemeden başkalarına iyilik yapmak, yardım etmek ve herhangi bir davranışı yaparken bunun başkasına zarar verip vermeyeceğini düşünmek olarak tanımlanmıştır. Diğerkâm birey, olaylar karşısında akıl vicdanına dayanarak davranır. Başkalarının zararına olan davranışlardan sakınır. Kendinin ve başkalarının yararına olan davranışlara yönelir (Başaran, 2000). Bar-tal (1986), diğerkâmlığın güdüsel olarak vurgulanan birkaç özel duruma dikkat çekerek diğerkâm davranışını; (a) başka insanlara yarar sağlaması; (b) gönüllü olarak; (c) isteyerek-bilerek; (d) hiçbir ödül beklentisi olmadan yapılması ve (e) amacının fayda sağlamak olması gerektirdiğini vurgulamaktadır.

Diğerkâmlık ilgili çalışmalar pek çok farklı faktörler açısından ele alınmış ve incelenmiştir. Diğerkâmlıkla ilgili literatür incelendiğinde, diğerkâmlığın empati, sosyal normlar, seyirci etkisi ve kişiliğin etkisi ile ilişkili olduğu görülmektedir. Empati bireylerin diğer insanlara ya da zor durumda olan kurbanlara yardım etmek için gerekli motivasyonunu ve bireyde yardım etme eğilimini oluşturur (Vollhardt, 2009). Yine her toplumda yardım etmenin bir erdem olarak kabul edildiği yazılı olmayan sosyal kurallar vardır (Saks & Krupat, 1988). İhtiyacı olan insanlara yardım etmek, sosyal kurallar tarafından, evde, okulda ya da ibadet yerlerinde öğretilerek, yönetilen bir eylemdir. Sosyal normlar kişiye kuralcı bir baskı oluştursa da; içsel bir farkındalıkta yaratarak kişiyi yardım etme gibi pozitif davranışlarda bulunmaya teşvik eder (Schwartz, 1974). Diğerkâmlık için en iyi bilinen durumsal faktörlerden biri de, acil bir durumda başkalarının olduğunun bilinmesiyle ortaya çıkan seyirci etkisidir (Piliavin & Charng, 1990). Kitty Genovese olayında olduğu gibi, kurbanı yardım eli uzatılmamasının nedeni tanıkların arasındaki ‘sorumluluğun yayılması’ olarak açıklanabilir. Acil bir durumda tanıkların sayısı arttıkça “biri ona yardım edecek, bana ihtiyacı yok” düşüncesi artmaktadır (Latane & Darley, 1968). Kişilik faktörüne bakıldığında diğerkâmlıkla ilgili yapılan araştırmalarda özsaygısı, öz yeterliliği, iç odak kontrolü yüksek, onay ihtiyacı düşük, ahlaki gelişimi yüksek insanların diğerkâm davranışlar göstermeye daha yatkın oldukları saptanmıştır (Piliavin & Charng, 1990).

1.2. Araştırmanın Önemi

Birey tüm kazanımları dünyaya geldiği andan itibaren içinde bulunduğu ilişkiler ağına borçludur. Okul deneyimleri, çocukların paylaşmayı ve iş birliği yapmayı ve ihtiyacı olan insana yardım vermeyi öğrenmesinde oldukça önemli bir süreçtir (Spivak & Farran, 2012). Bu da eğitimcilerin diğerkâmlığın gelişmesindeki rollerinin önemini ortaya koymaktadır. Öğretmenlik, doktorluk ya da din adamlığı gibi meslekler, görev tanımları itibarıyla sosyal hizmet görevlileri, psikologlar, psikolojik danışmanlar gibi mesleği yardım sağlamak olanlar grubuna dâhil olmasalar da yardım sektörüyle ilişkili olan meslek gruplarıdır. Tüm bu meslek

gruplarının çalışma alanları, sağlık, sosyal, yasal ve eğitimle ilgili olup, problemlerin ve çatışmaların ortaya çıktığı yerlerdir. Bu açıdan değerlendirildiğinde bu alanlardaki bireylerin diğerkâm eğilimlerinin daha yüksek olmasını gerektiği söylenilebilir (Yavuzer, et al., 2006). Literatüre bakıldığında diğerkâmlıkla ilgili pek çok yurt içi ve yurt dışı araştırmaya rastlanmaktadır. Fakat farklı meslek gruplarıyla ilgili yapılan çalışmaların az olduğu dikkate alındığında; bu çalışmanın, alana katkı getirebileceği düşünülmektedir. Adler, kişilik gelişiminde sosyal yapının önemli olduğunu ve bireyin ancak toplumla bir olması durumunda nitelik kazanacağını öne sürmüştür (Kalkan, 2015). İnsan doğasının, sosyal ilişkilerin anlaşılmasıyla daha iyi kavranabilecek olması, ilişkiler ağına büyük etkisi olan diğerkâmlığın önemini ortaya çıkarmaktadır.

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, bireylerin diğerkâmlık düzeylerinin çalıştıkları meslek gruplarına, cinsiyetlerine, medeni durumlarına ve çocuk sahibi olup olmama durumlarına göre anlamlı değişiklik gösterip göstermediğini incelemektir.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma farklı meslek gruplarında çalışan bireylerin farklı değişkenlere göre diğerkâmlık düzeylerini incelemeyi amaçlayan betimsel bir çalışmadır. Araştırmada evren hakkında genel bir yargıya varmak amacıyla evrenden alınan bir grup üzerinde yapılan genel tarama modeli kullanılmıştır (Karasar, 2013).

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın katılımcılarını Samsun ilinde sağlık, eğitim, güvenlik, mühendislik, iletişim, serbest meslek ve adalet meslek gruplarında çalışan bireyler oluşturmaktadır. Samsun ilinde bulunan çeşitli devlet ve özel hastanelerde görev yapan sağlık çalışanları, Emniyet Müdürlüğü ve İl Jandarma Komutanlığında görev yapan güvenlik mensupları, OMÜ' de ve çeşitli kademelerdeki devlet okullarında görev yapan öğretim elemanı ve öğretmenler, Callus Bilgi ve İletişim Hizmetlerinde çalışan iletişim personeli, Samsun Adliyesinde görev yapan ve Samsun Barosuna Kayıtlı hâkim, savcı, avukat ve özel kalemler, Bayındırlık Müdürlüğü, DSİ ve Karayollarında görev yapan farklı alanlardaki mühendisler ve serbest meslekle uğraşan bireyler olmak üzere toplam 741 kişiden veri toplanmıştır. 34 kişi veri toplama araçlarını eksik ya da hatalı doldurduklarından dolayı bu bireylerden toplanan veriler analizlere dâhil edilmemiştir. Analizler yapılırken normalliği etkileyen yedi kişi de veri setinden çıkarılmıştır. Çalışma grubu tabakalı örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir.

2.3. Veri Toplama Araçları

2.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmada kullanılan kişisel bilgi formunda, bireylerin meslek grubu, cinsiyet, medeni durum ve çocuk sahibi olma durumunu belirlemeye yönelik dört soru yer almaktadır.

2.3.2. Diğerkâmlık Ölçeği

Bu ölçek, bireylerin diğerkâmlık düzeylerini belirlemek amacıyla Ersanlı ve Doğru Çabuker (2015) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek geliştirme basamaklarına uygun olarak kapsam geçerliliği ve yapı geçerliliği çalışmaları gerçekleştirilmiş, açımlayıcı faktör analizi için 369, doğrulayıcı faktör analizi için 271 öğrenciden elde edilen verilerle ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları yürütülmüştür. Yapı geçerliliği için, faktör özdeğeri 1, faktör yükü en az .40 olarak alınmıştır. Ölçeğin $p < 0.01$ önem düzeyinde madde toplam puan korelasyonlarının .689 ile .753 arasında değiştiği görülmüştür. Ölçeğin ilk uygulamadan elde edilen verilerinin faktör analizi için uygun olup olmadığı Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi ile incelenmiş ve KMO değeri .937 olarak bulunmuştur. Doğrulayıcı faktör analizi bulguları da elde edilen uyum indekslerinin iki boyutlu yapıyı doğruladığını göstermektedir. Diğerkâmlık Ölçeği'nde, elde edilen iki faktör (özveri ve bencillik) toplam varyansın %43'ini açıklamaktadır. Güvenirlik analizi sonuçları özveri ve bencillik faktörleri için sırasıyla .87, .77'dir. Tüm ölçeğin Cronbach α değeri ise .76 bulunmuştur. Değerlerin istatistiksel olarak anlamlı olması ve hata varyanslarının düşük, faktör yük değerlerinin yüksek olması nedeniyle ölçeğin yapı geçerliğine sahip olduğu sonucuna varılmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Veri toplama işleminden sonra öncelikle araştırmada kullanılan ölçekten alınan puanlar, kişisel bilgi formunda yer alan bağımsız değişkenlere ait bilgiler her birey için SPSS 20.0 Windows paket programına yüklenmiştir. Bağımsız değişkenlerin gruplandırılmasından sonra verilerin aykırı değerler (outliers) içerip içermediği kontrol edilmiştir. DÖ puanları standardize edilmiş z puanlarına dönüştürülmüştür. Field (2009) z puanlarının -3 veya +3 değerleri arasında olması gerektiğini belirtmektedir. Bu değerlerin dışında kalan bireylerin veri seti dışına çıkarılmasını önermektedir. DÖ standardize edilmiş z puanlarının veri setinde -5.76 ila +1.74 arasında olduğu görülmüştür. Bu nedenle veri setinden yedi katılımcı çıkarılmıştır. Verilerin analizinde parametrik ya da parametrik olmayan tekniklerin kullanılıp kullanılmayacağını belirlemek amacıyla verilerin normal dağılıp dağılmadığı kontrol edilmiştir. Literatürde normallik varsayımını test etmek amacıyla Kolmogorov-Smirnov testi, Skewness (Çarpıklık) ve Kurtosis (Basıklık) değerleri ve aynı zamanda Histogram, Normal Q-Q plot, Box-Plot grafiklerinden yararlanılmaktadır. Ancak Kolmogorov-Smirnov testi büyük örneklerde normallikten ufak sapmalarda dahi anlamlı çıkma eğilimindedir (Pallant, 2011). Bu nedenle araştırmacılar büyük örneklerde grafiksel yaklaşımlar kullanmayı önermektedir (Garson, 2012; Tabachnick ve Fidell, 2007). Bu çalışmada hem grafiksel yaklaşımlar hem de Skewness (Çarpıklık) ve Kurtosis (Basıklık) değerleri normallik varsayımını test etmek amacıyla kullanılmıştır. Histogram, Normal Q-Q plot, Box-Plot grafikleri verilerin normale yakın bir dağılım gösterdiğini ortaya çıkarmıştır. Aynı zamanda Skewness (Çarpıklık) ve Kurtosis (Basıklık) değerleri -1 ila +1 arasında değişmektedir. Bu nedenle parametrik testler kullanılmıştır. Bağımsız Örnekler için t-testi ve tek yönlü varyans analizi kullanılan istatistiksel testlerdir. Bu iki test aynı zamanda varyansların homojenliği varsayımını kontrol etmeyi gerektirdiğinden bu varsayım Levene Testi ile kontrol edilmiştir. Varyansların homojenliği varsayımının tüm analizlerde karşılandığı görülmüştür. Tek yönlü varyans analizi sonuçlarının anlamlı çıkması

durumunda farklılıkların hangi gruplar arasındaki puan farklarından kaynaklandığını belirlemek amacıyla Scheffe testi kullanılmıştır (Büyüköztürk, Çokluk, & Köklü, 2007). Denencelerin test edilmesinde gözlenen sayısal farkların “ anlamlı ” ya da “ anlamsız ” olduğu .05’lik hata payı dikkate alınarak belirlenmiştir.

3. BULGULAR

Denence 1. “Eğitim ve sağlık meslek gruplarında çalışan bireylerin diğerkâmlık düzeyleri diğer meslek gruplarında çalışan bireyelerinkine göre anlamlı olarak yüksektir.”

Bireylerin diğerkâmlık düzeylerinin mesleklerine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediği tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testi ile test edilmiştir. Bulgular Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Bireylerin Meslek Gruplarına Göre Diğerkâmlık Düzeylerine Ait Tek Yönlü Varyans Analizi Testi Sonuçları

Meslek Grupları	N	$\bar{X}$	SD	F	p
Sağlık	111	55.1171	9.1		
Eğitim	103	54.4757	7.9		
Güvenlik	106	52.9057	8.5		
Mühendislik	97	50.3918	8.9	7.434	.000
Serbest M.	90	48.4222	8.9		
Adalet	94	53.3830	8.9		
İletişim	99	54.3333	9.1		

p<.05

Analiz sonuçları, bireylerin diğerkâmlık düzeyleri arasında görev yapılan meslek grubu bakımından anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir ($F(6.693)=7.43, p<.00$). Başka bir deyişle bireylerin diğerkâmlık düzeyleri görev yapılan meslek grubuna göre anlamlı bir şekilde değişmektedir. Farkın kaynağını anlamak için, grupların ortalama puanlarını karşılaştırmak üzere Scheffe testi yapılmıştır (Büyüköztürk, 2011). Elde edilen bulgular Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Bireylerin Meslek Gruplarına Göre Diğerkâmlık Puanlarının Arasındaki Farklara Ait Scheffe Testi Sonuçları

	Diğerkâmlık Puan Ortalamaları Farkı	p
Sağlık- Mühendislik	4.72	.021*
Sağlık- Serbest Meslek	6.70	.000**
Eğitim- Serbest Meslek	6.05	.001**
Güvenlik- Serbest Meslek	4.48	.050*
Adalet-Serbest Meslek	4.96	.024*
İletişim- Serbest Meslek	5.91	.002**

*p<.05 ; **p <.01

Farkın kaynağını anlamak için yapılan Scheffe testi sonuçlarına göre sağlık alanında çalışan bireylerin diğerkâmlık düzeyleri mühendislik ($p < .05$) ve serbest meslek grubundaki ($p < .001$) bireylere göre daha yüksektir. Yine Scheffe testi sonuçlarına göre eğitim alanında çalışan bireylerin diğerkâmlık düzeyleri serbest meslek ($p < .01$) grubundaki bireylere göre daha yüksektir.

Denence 2. “Kadınların diğerkâmlık düzeyleri erkeklerin diğerkâmlık düzeylerine göre anlamlı olarak yüksektir.”

Bireylerin diğerkâmlık düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterip göstermediği Bağımsız Örneklemeler için t- Testiyle test edilmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Bireylerin Cinsiyetlerine Göre Diğerkâmlık Düzeylerine Ait t- Testi Sonuçları

	N	$\bar{X}$	SD	df	t	p
Kadın	350	54.82	8.2	698	5.995	.000
Erkek	350	50.83	9.4			

p<.01

Tablo 3’e bakıldığında, bireylerin diğerkâmlık düzeyleri cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($t(698)=5.99, p<.00$). Kadınların diğerkâmlık düzeyleri ($\bar{X}=54.82$), erkeklere ($\bar{X}=50.83$) göre daha yüksektir. Bu bulgu, bireylerin diğerkâmlık düzeylerinin cinsiyetlerine göre anlamlı şekilde değişiklik gösterdiği şeklinde yorumlanabilir.

Denence 3. “Evli bireylerin diğerkâmlık düzeyleri bekâr bireylere göre anlamlı olarak yüksektir.”

Bireylerin diğerkâmlık düzeylerinin medeni durumlarına göre anlamlı farklılık gösterip göstermediği Bağımsız Örneklem için t- Testiyle test edilmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Bireylerin Medeni Durumlarına Göre Diğerkâmlık Düzeylerine Ait t- Testi Sonuçları

	N	$\bar{X}$	SD	df	t	p
Evli	427	53.2131	9.0	698	1.412	.158
Bekar	273	52.2271	9.1			

$p < .05$

Tablo 4'e bakıldığında, bireylerin diğerkâmlık düzeyleri medeni durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($t(698)=1.41$, $p > .05$). Evli olan bireylerin diğerkâmlık puan ortalamaları ($\bar{X}=53.21$), bekar olan bireylerin diğerkâmlık puan ortalamalarına ($\bar{X}=52.22$) göre daha yüksek olmasına rağmen bireylerin diğerkâmlık düzeylerinin medeni durumlarına göre anlamlı şekilde fark bulunmadığı tespit edilmiştir.

Denence 4. “Çocuk sahibi olan bireylerin diğerkâmlık düzeyleri çocuk sahibi olmayan bireylere göre anlamlı olarak yüksektir.”

Bireylerin diğerkâmlık düzeylerinin çocuk sahibi olma durumlarına göre anlamlı farklılık gösterip göstermediği Bağımsız Örneklem için t- Testiyle test edilmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Bireylerin Çocuk Sahibi Olma Durumlarına Göre Diğerkâmlık Düzeylerine Ait t- Testi Sonuçları

	N	$\bar{X}$	SD	df	t	p
Var	346	54.0665	8.9	698	3.621	.000
Yok	354	51.6186	9.0			

$p < .01$

Tablo 5'e bakıldığında, bireylerin diğerkâmlık düzeyleri çocuk sahibi olma durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($t(698)=3.62$, $p < .01$). Çocuk sahibi olan bireylerin diğerkâmlık düzeyleri ($\bar{X}=54.06$) çocuk sahibi olmayan bireylere ($\bar{X}=51.61$) göre daha yüksektir. Bu bulgu, bireylerin diğerkâmlık düzeylerinin çocuk sahibi olma durumlarına göre anlamlı şekilde değişiklik gösterdiği şeklinde yorumlanabilir.

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Araştırmada eğitim ve sağlık meslek gruplarında çalışan bireylerin diğerkâmlık düzeylerinin diğer meslek gruplarında çalışan bireylere daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ulaşılabilen literatüre bakıldığında; araştırmaların tek bir meslek dalını kapsamakta olduğu görülmüştür. Öğretmenlerin (Onatır, 2008 ; Spivak & Farran, 2012 ; İşmen & Yıldız, 2005; Karadağ & Mutafçılar, 2009) ve hemşirelerin diğerkâmlık düzeylerinin incelendiği çalışmalar (Banbal, 2010 ; Avcı, Aydın, & Özbaşaran, 2013) bulunmaktadır. Meslek mensuplarının değil de farklı meslek gruplarının aday öğrencileri üzerinde yapılan bir çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmanın sonuçlarına göre, tıp öğrencilerinin hukuk ve işletme öğrencilerinden daha fazla diğerkâm tutum bildirdiklerini ortaya koymuştur. (Coulter, Wilkes, & Der-Martirosian, 2007). Milton (2012), çalışmasında sağlık alanında diğerkâmlığın profesyonel bir değer olarak tanımlandığını ve literatürde yüksek eğitimi kapsayan alanlarda etik davranış olarak değerlendirildiğini söylemiştir. Ulaşılabilen literatürde meslekler arası bir karşılaştırmaya rastlanmamıştır. Öğretmenlik mesleği, küçük yaşlardan itibaren bireyleri yetiştirerek, topluma kazandıran, yoğurup şekillendiren bir meslek gruptur. Bu nedenle ayrıca bir bilgi, beceri ve fedakarlık ister. Bunun yanında öğretmenlerin öğrencilere rol model olmaları gerekliliği göz önünde bulundurulduğunda öğretmenlerin diğerkâmlık gibi olumlu kişilik özelliklerine sahip olması beklenmektedir. Sağlık çalışanlarının görevlerinin en temel ilkesinin insan hayatı olması ve doğrudan yardım vermeye ilişkili olması, sağlık alanında çalışan bireylerin diğerkâmlık düzeylerin yüksek olmasını açıklamaktadır. Ayrıca toplumun mesleklere yükledikleri anlamlara bakıldığında elde edilen sonuçların denencenin kabulü açısından anlamlı ve önemli olduğunu söyleyebiliriz.

Araştırmanın başka bir sonucu bireylerin diğerkâmlık düzeyleri cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterdiğini ve kadınların diğerkâmlık düzeylerinin erkeklere göre anlamlı olarak daha yüksek olduğunu göstermektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri dikkate alındığında kadınların, her zaman daha ifade edici olarak nitelendirildiği görülmektedir. Bir de kadının annelik görevleri de düşünüldüğünde annelerin, diğerkâmlık düzeylerinin yüksek olması beklenen bir sonuç olarak düşünülebilir. Çünkü annelik, her koşulda ve her an evladı için hiçbir karşılık beklemeden fedakarlığı kaçınılmaz kılmaktadır. Diğerkâmlığın da, karşılık beklemeden yardım etme tutumu olduğuna göre, araştırmanın bu denencesi kadınların özellikle anne olmuş kadınların diğerkâmlık düzeylerinin yüksek olması düşünülerek oluşturulmuştur. Bireylerin diğerkâmlık düzeyleri ve cinsiyetleri arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmalar arasında farklı sonuçlara ulaşıldığı görülmüştür. Araştırmaların pek çoğunda diğerkâmlık düzeyleri ve cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (Krebs, 1970; Banbal, 2010; Chou, 1998; Mutafçılar, 2008; Avcı, Aydın, & Özbaşaran, 2013). Onatır (2008)'in çalışma bulgularına göre kadın öğretmenlerin acil durumda yardımseverlik yardımı yönelik davranışlarının erkek öğretmenlere nazaran daha fazla gösterdikleri, Coulter, Wilkes ve Der-Martirosian (2007) çalışmalarında, kız öğrencilerin erkek öğrencilerden daha yüksek yardımsever tutum bildirdikleri görülmüştür. Elmas (1998), cinsiyet ve sosyo-ekonomik faktörlerin de bireylerin özgecilik düzeyleriyle ilişkileri araştırılmıştır. Elde edilen bulgular bireylerin cinsiyet ve sosyo-ekonomik faktörlerin de bireylerin özgecilik düzeylerini etkilediğini göstermiştir. Schwartz ve

ark. (2009)'ın yaptıkları çalışmanın bulgularına göre, psikolojik iyi oluş ve diğerkâm davranışlar arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu ve bu ilişkinin cinsiyete göre farklılık gösterdiği ifade edilmektedir. Erkeklerin, en çok diğerkâmlık ölçeğinin aile yardımı alt ölçeğinden, kızların ise en çok yardım yönelimi ve genel yardım davranışı alt boyutlarından daha yüksek puan aldıkları gözlenmiştir. Eagly ve Crowley (1986), yardım etmedeki cinsiyet farklılıklarının sosyal rollerden kaynaklandığını öne sürmüştür. Toplumsal cinsiyet teorisine göre kadınlar daha sevecen ve besleyici yardım davranışları gösterse de erkekler de daha kahramanca yardım davranışlarında bulunurlar. Kadınsal olarak etiketlenen bazı eylemler, bir süre sonra kadının karakter özellikleri olarak kalıcı hale getirilmiştir. Bunların bir tanesi de kadınların diğerkâm davranışlarıdır (Brickell & Chant, 2010). Bu açıklamalardan da anlaşılıyor ki literatürdeki veriler de bu araştırmanın “Kadınların diğerkâmlık düzeyleri erkeklerin diğerkâmlık düzeylerine göre anlamlı olarak yüksektir” denencesini desteklemektedir.

Evli olan bireylerin diğerkâmlık puan ortalamaları, bekar olan bireylerin diğerkâmlık puan ortalamalarına göre daha yüksek olmasına rağmen medeni durumlarına göre bireylerin, diğerkâmlık düzeyleri arasındaki farkın anlamlı bir düzeyde olmadığı görülmüştür. Literatüre bakıldığında bireylerin medeni durumlarına göre diğerkâmlık düzeylerinin incelendiği çok az çalışmaya rastlanmıştır. Mutaçlılar (2008) yaptıkları çalışmada öğretmenlerin medeni durumlarına göre özgecilik düzeylerinin anlamlı bir farklılık göstermediği; Carreon, Davidson, Andersen ve Nakazono (2011)'un çalışmalarının sonuçlarına göre de dış sağlığı eğitimi alan öğrencilerinin diğerkâmlık düzeylerinin medeni durumlarına göre anlamlı olarak değişmediği sonuçlarına ulaşırken, Grauerholz (1988) ise çalışmalarında evli olan bireylerin evli olmayanlara göre partnerlerine daha diğerkâmlık yönelimi içinde olduklarını, erkeklerin eşlerine kadınlardan daha çok özgeci davranışlar gösterdikleri ortaya konmuştur.

Araştırmanın son bulgusu, çocuk sahibi olan bireylerin diğerkâmlık düzeylerinin, çocuk sahibi olmayan bireylere göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Mutaçlılar (2008)'in çalışmasında, çalışmaya katılan öğretmenlerin sahip oldukları çocuk sayısı ile bağışta bulunma boyutu, yardımseverlik boyutu, güncel durumlarda yardımseverlik boyutu ve sosyal sorumluluk/paylaşma boyutu arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Midlarsky, Kahana ve Corley (1986)'in yaptıkları çalışmada ise çocuk sahibi olan katılımcıların başkaları yerine daha çok çocuklarına yardım verdikleri, fakat çocuk sahibi olmanın yardım davranışını desteklediğini belirtmişlerdir. Çocuk sahibi olan bireylerin çocuklarıyla ilişkisi göz önüne alındığında, maddi ve manevi pek çok şeyin karşılık beklentisi olmadan sunulduğu ve bu bireylerin her zaman için çocuklarının ihtiyaçlarını kendi ihtiyaçlarından önde tuttukları görülmektedir. Bu özelliklerin diğerkâmlığın özellikleriyle benzerlikleri göz önünde bulundurulduğunda çocuk sahibi olan bireylerin diğerkâmlık düzeylerinin yüksek olması açıklanabilir.

İnsan deyince akla gelen özelliklerden biri de hiç şüphesiz ki diğerkâmlık özelliğidir. Bu tutumun, paylaşma ve destek olma gibi insani özellikleri kapsayan sorumluluğun temel taşı olduğunu söyleyebiliriz. Bu tutumun her ne kadar insanın yaratılışında olduğu belirtilse de bunun amaca uygun olarak gelişmesi, yapı ve içerik kazanması ile yaşama geçirilmesi bireyin doğduğu andan itibaren içinde bulunduğu ilişkiler ağından aldıklarına bağlıdır. O halde bu

ilişkiler ağının aileden başlayıp toplumun tüm alanlarında diğerkâmlık tutumunu geliştirecek yönde düzenlenmesine katkıda bulunacak eğitsel etkinliklerin zenginleştirilmesi önerilmektedir. Ayrıca bu araştırmanın elde edilen sonuçların test edilebilmesi ve daha güvenilir sonuçlara ulaşılması için;

1. Bu çalışmanın başka örneklemeler üzerinde de yapılması;
2. Diğerkâmlığın başka değişkenler açısından da incelenmesi;
3. Sağlıklı bir diğerkâmlık tutumunu geliştirmeye yönelik eğitim programlarının geliştirilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Avcı, D., Aydın, D., & Özbaşaran, F. (2013). Hemşirelik Öğrencilerinde Empati-Özgecılık İlişkisi ve Özgeci Davranışın Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(2), 108-113.
- Banbal, G. K. (2010). *Hemşirelik Öğrencilerinin Özgecılık Düzeyleri*. İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul: (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Başaran, İ. E. (2000). *Eğitimin Psikolojik Temelleri*. Ankara: Feryal Matbaası.
- Bar-Tal, D. (1986). Altruistic Motivation To Help: Definition, Utility and Operationalization. *Humboldt Journal of Social Relations*, 13(2), 3-14.
- Bilgin, N. (1988). *Sosyal Psikolojiye Giriş*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Brickell, K., & Chant, S. (2010). The Unbearable Heaviness of Being'; Reflections on Female Altruism in Cambodia, Philippines, The Gambia and Costa Rica. *Progress in Development Studies*, 10(2), 145-159.
- Büyüköztürk, Ş., Çokluk, Ö., & Köklü, N. (2007). *Sosyal Bilimler İçin İstatistik* (2. b.). Ankara: Pegem Akademi.
- Carreon, D., Davidson, P., Andersen, R., & Nakazono, T. (2011). Altruism in Dental Students. *Journal of Health Care for the Poor and Underserved*, 22, 56-70.
- Chou, K.-L. (1998). Effects of Age, Gender and Participation in Volunteer Activities on the Altruistic Behavior of Chinese Adolescents. *The Journal of Genetic Psychology*, 159(2), 195-201.
- Comte, A. (1875). *System of Positive Policy* (Cilt Volume 1). London: Logmans, Green and Co.
- Coulter, I. D., Wilkes, M., & Der-Martirosian, C. (2007). Altruism revisited: A Comparison of Medical, Law and Business Students' Altruistic Attitudes. *Medical Education*, 41, 341-345.

- Eagly, A. H., & Crowley, M. (1986). Gender and Helping Behavior: A Meta-Analytic Review of the Social Psychological Literature. *Psychological Bulletin*, 100(3), 283-308.
- Elmas, U. (1998). *Bireylerin Ana-Baba Tutumları İle Özgeciliğ Düzeyleri Arasındaki İlişkiler*. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Garson, G. D. (2012). *Discriminant Function Analysis*. Asheboro, NC: Statistical Associates Publishers.
- Grauerholz, E. (1988). Altruistic Other-Orientationin Inmate Relationship. *Social Behavior and Personality*, 16(2), 127-131.
- İşmen, E., & Yıldız, S. A. (2005). Öğretmenliğe İlişkin Tutumların Özgeciliğ ve Atılganlık Düzeyleri Açısından İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*(42), 151-166.
- Kalkan, M. (2015). Sosyal İlgi. B. Ergüner Tekinalp, & Ş. Işık Terzi içinde, *Eğitimde Pozitif Psikoloji Uygulamaları* (s. 283-318). Ankara: Pegem Akademi.
- Karadağ, E., & Mutağçılar, I. (2009). İlk ve Orta Öğretim Öğretmenlerinin Özgeciliğ Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 75-92.
- Karasar, N. (2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (25. b.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kasapoğlu, A. (2004). Kur'an'da İki Zıt Karakter: Şuħh (Bencillik) ve İsar (Özgeciliğ). *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 6(21), 125-147.
- Krebs, D. L. (1970). Altruism- An Examination of the Concept and A Review of the Literature. *Psychological Bulletin*, 73(4), 258-302.
- Michener, H. A., DeLamater, J. D., & Schwartz, S. H. (1990). *Social Psychology* (Second Edition b.). Florida: Harcourt Brace Jovanovich.
- Midlarsky, E., Kahana, E., & Corley, R. (1986). Personel and Situational Influences on Late Life Helping. *Humboldt Journal of Social Relations*, 13(1/2), 217-233.
- Milton, C. L. (2012). Alltruism. *Nursing Science Quarterly*, 25(3), 222-224.
- Mutağçılar, I. (2008). *Özgeciliğ Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Öğretmen Özgeciliği Üzerine Bir Araştırma*. Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul: Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi.
- Onatır, M. (2008). *Öğretmenlerde Özgeciliğ İle Değeri Tercihleri Arasındaki İlişki*. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Pallant, J. (2011). *SPSS Survival Manuel: A Step by Step Guide To Data Analysis Using Spss*. Crows Nest: New South Wales: Allen & Wallen.

- Piliavin, J. A., & Charng, H.-W. (1990). Altruism: A Review of Recent Theory and Research. *Annual Review Sociology, 16*, 27-65.
- Saks, M. J., & Krupat, E. (1988). *Social Psychology And Its Applications*. New York: Harper&Row.
- Schwartz, S. H. (1974). Awareness of Interpersonal Consequences Responsibility Denial and Volunteering. *Journal of Personality and Social Psychology, 30*(1), 57-63.
- Schwartz, C. E., Keyl, P. M., Marcum, J. P., & Bode, R. (2009). Helping Others Shows Differential Benefits on Health and Well-being for Male and Female Teens. *Journal of Happiness Studies, 10*, 431-448.
- Spivak, A. L., & Farran, D. C. (2012). First-Grade Teacher Behaviors and Children's Prosocial Actions in Classrooms. *Early Education and Development, 23*, 623-639.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2007). *Using Multivariate Statistics*. Boston: Pearson/ Allyn & Bacon.
- Vollhardt, J. R. (2009). Altruism Born of Suffering and Prosocial Behavior Following Adverse Life Events: A Review and Conceptualization. *Social Justice Research, 22*, 53-97.
- Wispé, L. G. (1972). Positive Forms of Social Behavior: An Overview. *Journal of Social Issues, 28*(3), 1-19.
- Yavuzer, H., İşmen-Gazioğlu, E., Yıldız, A., Demir, İ., Meşeci, F., Kılıçaslan, A., et al. (2006). The Teacher Altruism Scale: Development, Validity and Reliability. *Educational Sciences: Theory & Practice, 6*(3), 964-972.
- Ersanlı, K. (2012). *Düşündüklerim Paylaştıklarım*. Ankara: DH Basın Yayın.
- Ersanlı, K., & Doğru Çabuker, N. (2015). Diğerkamlık Ölçeği'nin Psikometrik Özellikleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 14*(52), 43-53.
- Latane, B., & Darley, J. (1968). Bystander intervention in emergencies: Diffusion of responsibility. *Journal of Personality and Social Psychology, 377-383*.
- Locke, J. (2004). *Eğitim Üzerine Düşünceler*. (H. Zengin, Çev.) İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.